

לו'; הוה אומר בסמוך למקום שעמד בו עם סיום המתנות. בצאתו מן ההיכל היה קרוב ליסוד המערבי; בדרתו מן הכבש היה קרוב ליסוד הדרומי (זבחים נג ע"א). דין שפיכת שיריים כדין סמיכה: אף היא נאמרה למצוה, ולא לעכב (שם נב ע"א).

ננסה להבין את משמעות שפיכת שיריים, המסיימת את מתנות הדם; ונעמוד תחילה על ההבדל שבין שפיכה לבין נתינה וזריקה. זריקה ונתינה מסמלות התמסרות אל מטרה המיוצגת במזבח; ואילו שפיכה אל היסוד איננה מסמלת פעילות, אלא תכונה המצויה בנפש המקריב. זריקה ונתינה מבטאות מעשים הנדרשים מן הנפש; ואילו שפיכה מצביעה על היסוד, שהנפש כולה מושרשת בו. היא מושרשת לפני ה' – ביסוד התורה (מערב); או היא מושרשת ביסוד האור הרוחני המוקרן מהתורה (שפיכת שיריים בדרום). שפיכת שיריים היא התוצאה הנובעת מן המתנות. שוב אין זוכרים לאדם את מעשי העבר; שהרי כבר קיבל על עצמו את הפעילות הדרושה להתקדמות ודביקות בטוב; דבר זה בא לידי ביטוי במתנות הדם; מכאן ואילך מובטח לו, ש'כל הדם' – הנפש כולה המיוצגת בקרבן, תהא מושרשת ביסוד התורה לפני ה'. ואולי מותר לומר: שפיכת כל הדם אל היסוד היא הניגוד של 'הכרת הנפש מעמיה', 'הכרת הנפש מישראל' 'הכרת הנפש מלפני' (כך נאמר לקמן כב,ג). הן פירוש 'הכרת' הוא כמשמעו: להיות נגדע מן היסוד, שהנפש מושרשת בו בעמיה, בישראל, לפני ה'. הן רוב המתכפרים במתנות דם הנפש עברו עבירות שזדונן בכרת. מתוך רשלנות וקלות דעת עלולה הנפש להיכרת מיסודה בקרב עמיה לפני ה'; בנתינת הנפש על המזבח היא מקבלת על עצמה למלא את חובתה בנאמנות; מכאן ואילך תשוב הנפש להיות מושרשת ביסוד ישראל לפני ה' (מתוך פירוש רש"ר הירש ויקרא א,ה).

*

'רבינו האר"י זצ"ל, קצת מכלל גדולתו נכתבו בכמה ספרים כמו שרמזתי לעיל, ובבחרותו כתב שיטה על מסכת זבחים בחברת רבו הרב בצלאל (אשכנזי). ושמעתי מפי מהר"א אלפנדרי, הרב המחבר 'יד אהרן', שהוא ז"ל היה בידו שיטה זו והיה מפורש שם על כל חידוש שמא דמאריה עליה, הרב בצלאל או האר"י. ובעודה"ר נשרפה בשרפה אשר היתה באיזמיר עם כל ספריו' (שם הגדולים להרחי"א מערכת גדולים אות י, שלב).

דף מ

'לפי שלא למדנו פר יום הכיפורים לסמיכה... – ואף על פי שהכהן מתודה עליו [פעמיים], היה מקום לסבור שאין לסמוך בשעת הוידוי אלא על עבירה ידועה, אבל וידוי על עבירה שאינה ידועה אינו טעון סמיכה (עפ"י תורת כהנים ויקרא ג).

וע"ע בגדרי מצות סמיכה, אם היא דין מדיני הוידוי, או מדיני הקרבן מצד עצמו – חדושי הגר"ז כאן; מקדש דוד כד,ב; חונן דעה יומא פרק ג' עמ' רלג.

[וע' להלן מה: דאילו ילפי' שעה מדורות, לא היינו צריכים ריבוי מיוחד לסמיכה בחטאת נחשון. ואעפ"י שאינה באה על חטא כשאר חטאות (כמש"כ רש"י שם) אעפ"כ אין סברא לחלק משום כך בסמיכה. כי אף אם הסמיכה שייכת לוידוי, הלא גם בשלמים בשעת סמיכתו אומר דברי שבה ותודה, וכמו"כ בחטאת נחשון].

'שאם נפחתה תקרה של היכל לא היה מזה' – הגם שלמדו דין זה מהמקרא האמור בפר כהן משיח, לא הביא הרמב"ם הלכה זו אלא בהלכות יום הכיפורים (ה,כג). וכן הדין שבסמוך (בע"ב) שאינו מזה אם לא נתחנך המזבח בקטורת הסמים – הביאו הרמב"ם בענין יוהכ"פ (ה,כד). כן העיר בספר אבי עזרי (סוף הל' תמידין ומוספין, תליתאה). ונראה שרצה להשמיענו רבותא שאע"פ שתיבטל עבודת היום בשל כך – אינו מזה. אבל בפר כהן משיח אין בדבר אלא איחור ולא ביטול, שהרי יבנה התקרה או יחנך המזבח בקטורת ואח"כ יביא קרבנו.

– אע"פ שהזאה על המזבח הפנימי כשנפחתה התקרה – פסולה, הנותן דמים פנימיים על המזבח החיצון – כיפר (כן פסק הרמב"ם הל' פסוה"מ ב, י שגם זה בכלל דברי שמואל (כו): 'שלא במקומו כמקומו דמי'. וע"ש בתוס'). כן העיר בחזו"א ז, ב. ע"ש.

יש לפרש, כשנתן על הפנימי ללא תקרה גרע טפי, כאילו נפגם המזבח ואינו כתיקנו. אבל כשנתן בחוץ – אין פגם במזבח. ולפי זה היה נראה שאם נפחתה תקרה ונתן דמים פנימיים על החיצון – כיפר, שהרי במזבח החיצון אין כל פגם. ואולם יותר נראה שאין להכשיר שלא במקומו כמקומו אלא כשראוי למקומו, אבל בנפחתה תקרה ואינו ראוי במקומו, גם אם נתן בחיצון – לא כיפר. וצ"ב.

'אביי אמר: לר' יהודה נמי איצטריך, סלקא דעתך אמינא הני מילי עבודה דמעכבא כפרה...' – בספר שפת אמת העיר לשם מה הוצרך אביי לתרץ כן, הלא בכל אופן הברייאא שהביאו לעיל הדורשת סמיכה לפר יוהכ"פ מ'כן יעשה', חולקת על ברייתא דידן, אם כן יותר נוח לומר שלר' יהודה לא הוצרך 'כן יעשה' לארבע מתנות אלא לסמיכה שאל"כ אותה ברייתא על מי נשליכנה.

ויש לומר בפשטות, לפי שברייתא דידן שנויה בתורת כהנים [לא כן הברייאא שלמדה סמיכה לפר יוהכ"פ מ'כן יעשה'], והלא סתם ספרא ר' יהודה, לכך רצה אביי להעמידה כמותו. [ובקדושין נג הוכיח אביי הוכחה על סמך הכלל 'סתם ספרא ר' יהודה'].

'אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכא אלא לר' יהודה דאמר כי כתיבה 'חוקה' אדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים... אימא מדכסידרן לא מעכבי הזאות נמי לא מעכבי, קמ"ל' – מכאן משמע, וכן כתב רש"י במפורש (כאן ובדף נב:), שלר' יהודה אין הסדר מעכב אלא בדברים הנעשים לפני ולפנים כגון מתנות וקטורת שבין הבדים, אבל דברים הנעשים בהיכל – אין סדרן מעכב, ולכן סלקא דעתין שכשם שסידרן אינו מעכב, כך גם אם חיסר מהן אינו מעכב.

ואולם הרמב"ם כתב (עבודת יוהכ"פ ה,א): 'כל עבודות שעובד בבגדי לבן בפנים בהיכל – צריך לעשותן על הסדר שביארנו, ואם הקדים בהן מעשה לחבירו – לא עשה כלום. [פסק כר' יהודה ולא כר' נחמיה הסובר אף דברים הנעשים בחוץ, בעזרה – סדרן מעכב]. וכבר תמה בלחם משנה מסוגיתנו (ומהסוגיא ביומא), שמבואר כאן שדברים הנעשים בהיכל אינם מעכבים.

[ואין לפרש בלשון הרמב"ם 'בפנים בהיכל' – פנים של ההיכל, כלומר קדש הקדשים, וכביחזקאל (מא, טו) 'וההיכל הפנימי' (ושם יז) 'הבית הפנימי' – כי לשון הרמב"ם בזה מורה על ההיכל (ככפ"ב מהל' פסולי המוקדשין ה"י ושם טו,ו). חזון איש א"ח קכו, ח].

הגר"ח הלוי (על הרמב"ם שם) כתב להוכיח מהסוגיא ביומא (מ) שההיכל עצמו חלוק בדינו לשיטת הרמב"ם; ההזאות שעל הפרוכת, הנעשות לפני מן המזבח הפנימי – דינם כפנים ו'חוקה' כתיב בהן, ואילו הזאות המזבח עצמו דינן כחוץ. [ואמנם רש"י פרש באותה סוגיא בענין אחר, ולשיטתו אין הכרח לכך, אבל להרמב"ם שחולק על מה שכתב שם רש"י, יש הכרח לחילוק זה. ע"ש]. ויש להעמיד מה שאמרו כאן

שסדר הזאות אינו מעכב – במתנות המזבח. (בטעמו של חילוק זה – ע' בחדושי ר' אריה לייב מאלין ח"ב יד). והחזו"א (או"ח קכו, ח) כתב לפרש שיטת הרמב"ם בדרך אחרת. ולדבריו אין חילוק בין הזאות המזבח להזאות הפרוכת (וע"ע בספר חונן דעה יומא ס, עמ' שסד).

'אם כיפר כילה...' – ע' במובא להלן נב.

(ע"ב) 'אלא מה תלמוד לומר לפר – זה פר העלם דבר של צבור. לפר – זה פר כהן משיח' – פירושו: ועשה לפר – פר העלם דבר המדובר בפרשה [ולדעת רבי, לרבות פר יום הכפורים], כאשר עשה לפר החטאת... זהו פר כהן משיח – הקישם הכתוב לכל דיניהם, כדלהלן.

'אלימא פר יוה"כ ושעיר יוה"כ – איכא למיפרך מה להנך שכן נכנס דמם לפני ולפנים. אלא פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים – איכא למיפרך מה להנך שכן מכפרין על עבירות מצוה ידועה...' – לכאורה היה יכול לפרוץ גם כאן באותה פירכא; מה להנך שכן אין נכנס דמם לפני ולפנים, תאמר בפר יוה"כ פ. ואפשר שנוח לו יותר לומר פירכא של דין בחיוב, מפירכא של שלילה – 'שכן אין דמה... (רש"ש. וע"ע בפירוש הנצי"ב דרך אחרת).

'אלא פר העלם דבר של צבור ושעיר של יום הכפורים' – וכן היה יכול לומר, פר יום הכפורים ושעירי עבודת כוכבים (ברכת הובה; חק נתן).

דף מא

(ע"ב) 'משל למלך בשר ודם שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו...' – כי הבאת יותרת וכליות שהם בשר ולא חלב, מורים על פגם מקור החטא, שהכליות הן היועצות לחטוא, ויותרת הכבד – שורש התאוה. ומשום כך מיעט לפרש בציבור, לאהבתם המרובה, אף יותר מכהן גדול בעצמו [כמבואר ביומא נב]. שחביבותו של כהן גדול – מפני חביבות הקהל, משלחיו, היא באה. וכן גם הכוונה במשל הסמוך; אם רובה של מדינה סרחה כביכול אין קדושה, אבל אם כהן גדול לבדו סרחה, הלא יש אחר שראוי להיות כהן גדול (חדושי הנצי"ב).

וגם צד של שבח לציבור יש במשל השני; משל למלך שאמר כל העובר על דברי – יביא קנס אל בית המלך החדרה, וכאשר עבר אוהבו והוכרח להביא הקנס לבית המלך, יצא המלך מחדרו להראותו חיבתו כדי שלא יתבייש אוהבו ממנו כשמביאו לפניו – לכך לא נאמר 'פרכת הקדש' בציבור (עפ"י בן יהודע. [ומהרש"א פרש שני המאמרים לשבח הכהן הגדול יותר מן הציבור]).

ענין נוסף על דרך הרמז, מספר 'אמרות טהורות' (לרש"ש מאמשינוב זצ"ל): 'כי יש עבודה ותורה – הכהן המשיח הוא עבודה. אם נתקלקלה בחינת עבודה, עוד יש עמוד שעל ידו תחזור הקדושה, ויש עוד 'פני פרוכת הקודש', אבל אם כל עדת ישראל ישגו, שהם הסנהדרין, אז גם כן נתקלקל צנור התורה ח"ו ונסתלקה הקדושה'.
(יעוין בספר אגרא דכלה ס"פ וארא).

כל מתנות הדם של חטאות פנימיות; פר יום הכפורים, פר העלם דבר של ציבור, פר כהן משיח ושעירי עבודה זרה – אפילו חיסר אחת מהן לא כיפר. אבל שעירי רגלים וראשי חדשים שהם חטאות חיצוניות – מתנה אחת מעכבת (ולבית שמאי – שתיים).
שפיכת הדם וסמיכה – אינן מעכבות כפרה. מלבד שפיכת הדם בפנימיות לדעת תנאים אחת (ר' נחמיה ועוד כדלהלן נב). וכן דעת תנא דברייתא להלן מב: לענין פר יום הכפורים – דלא כסתם מתניתין להלן מז).

דפים לט – מ (מא)

ג. א. כיצד נדרש הכתוב בפר העלם דבר של ציבור ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו. וכפר עלהם הכהן ונסלח להם?

ב. מה דרשו מהמלים ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד... – האמורים בפרשת פר כהן משוח?

ג. מה למדו מהמלים: וטבל הכהן את אצבעו בדם שבפרשת פר כהן משוח?

ד. כיצד נדרשים המלים וכלה מכפר את הקדש בפרשת יוהכ"פ?

א. ועשה לפר כאשר עשה – בא לכפול בהזאתו; לימד שאם חיסר אחת מהן לא עשה ולא כלום.

כן יעשה – גם ארבע מתנות שעל גבי המזבח מעכבות [ולא רק מתן שבע המעכב בשאר מקומות – בפרה ונגעים (כן הסיק אב"י גם לר' יהודה, ואולם בתחילה אמרו שלר' יהודה אין צורך לכך אלא ללמד על סמיכה ושפיכת שיריים בפר יוהכ"פ).

ועשה לפר כאשר... – זה פר יוהכ"פ [בא להשוותו לפר העלם דבר, שנוהגות בו אף אותן הלכות שלא נתפרשו במקומו (רב פפא. וכן אמר רבי בברייתא). ורב נחמן בר יצחק פרש שבא ללמד שאפילו מתנות הדם שעל המזבח שאין סדרן מעכב אליבא דר' יהודה, חיסרון של אחת מהן מעכב. ואמרו (להלן מא) שיש בדבר שתי דעות תנאים; תנא דבי רב למד רק לענין 'את בדם וטבילה', אבל שאר דברים נלמדים ממקורות אחרים. ותנא דבי רבי ישמעאל למד לכל מה שאמור בענין].

רבי ישמעאל דרש (מא) לפר – לפר העלם דבר, לכפול בהקישו לפר כהן משיח, כדי שיהא ניתן ללמוד ממנו יותרת ושתי כליות למקום אחר.

ולתנא דבי רב שמפרש 'לפר' – פר יוהכ"פ, זה שלמדים יותרת וכליות למקום אחר, הוא מקרא ד'כאשר יורם

משור זבח השלמים' האמור בפר כהן משוח. (עפ"י גמרא להלן מט: וברד"ה להכי).

כאשר עשה לפר – זה פר כהן משיח.

לפר החטאת – אלו שעירי עבודת כוכבים [שדינם כפר העלם לכל הלכותיהם].

כן יעשה לו – ולא לשעירי הרגלים וראשי חדשים, שאינם נשרפים ולא נעשים בפנים כפר העלם דבר. וכפר – אע"פ שלא סמך.

ונסלח – אע"פ שלא נתן שיריים.

ב. מזבח קטרת הסמים – שאם לא נתחנך המזבח בקטורת הסמים – לא היה מזה.

אשר באהל מועד – שאם נפחתה תקרה של היכל – לא היה מזה.

יש מי שכתב, דוקא לענין הזאה ריבה הכתוב, אבל זביחת שאר קרבנות היתה קיימת אפילו

נפחתה תקרת היכל (עפ"י פורת יוסף לגר"י ענגל ח"ב. ע' הר צבי).

אשר באהל מועד – רבי יהודה דרש מכאן שצריך ליתן מהדם על כל הקרנות שבהיכל (עפרש"י). ורבי שמעון – 'אשר' לא דריש.

ג. וטבל – ולא מספג (=מקנה בדופני הכלי. רש"י).
 את – להכשיר 'אמ"ן שבאצבע (= שלפוחיות. שטפלות לאצבע ונחשבות כמוה).
 אפשר שדבר אחר, הגם שאינו מקפיד עליו ואינו מהוה חציצה בשאר הלכות – אינו נחשב
 'אצבע'. לא נתרבו אלא אמין (חז"א יב,ד).
 בדם – שיהא בדם שיעור טבילה מעיקרא (- משעת קבלה ראשונה, לאפוקי קיבל פחות מכדי טבילה
 בכוס אחת ופחות מכדי טבילה בכוס אחרת, וצירפן אח"כ).
 משמע בתוס' כאן, וכן כתבו רש"י ותוס' במנחות (ו): ששיעור קבלת הדם של כל קרבן משתנה
 לפי מתנותיו, אם כדי שתי מתנות שהן ארבע, או ארבע מתנות או שבע. ויש סוברים שבכל
 הזבחים שיעור הדם הנצרך בשעת קבלה הוא בכדי הזייה, כיון שמקור הדין נאמר בחטאת
 פנימית (ע' משנה למלך מעשה הקרבנות ד,ה; קרן אורה ויד דוד שפ"א וטהרת הקדש – מנחות ז-ה; אור שמה
 מעשה"ק ה,ט).

ד. רבי עקיבא אמר: אם כיפר (כפרה המעכבת בשאר מקומות, כלומר הזאות) – כילה (אע"פ שלא שפך
 השיריים ליסוד). ואם לא כיפר – לא כילה.
 אמר לו רבי יהודה, מפני מה לא נאמר (כפי משמעות סדר המקרא): אם כילה (הכל, גם שפיכת שיריים)
 – כיפר, ואם לא כילה – לא כיפר.

דף מא

סד. א. היכן הוקשו פר העלם דבר של צבור ושעיר ע"ז, ולשם מה הוקשו?
 ב. מה למדו מפר העלם דבר לפי יום הכפורים?
 ג. מפני מה נאמרו יותרת ושתי כליות בפר כהן משיח ולא בפר העלם דבר של צבור?
 ד. למה נאמרה 'פרוכת הקדש' בפר כהן משיח ואילו בפר העלם דבר של צבור לא נאמר אלא 'הפרוכת'?
 א. שני לימודים נאמרו להקיש פר העלם דבר ושעיר עבודת כוכבים; אחד, מיתור החטאת שנאמר בפרשת
 פר העלם דבר. ועוד כפל בהקש בפרשת שעירי ע"ז חטאתם על שגגתם שעבודת-כוכבים דינה כשאר
 שגגות של העדה.
 והוצרכה הכפלת ההקש ללמד לאותם דינים שאינם מפורשים בפרשת פר העלם דבר, הקטרת יותרת ושתי
 כליות, שגם הם נוהגים בשעירי ע"ז כמו בפר העלם.
 ב. מיתור לפר שבפרשת פר העלם דבר, למד תנא דברייתא לרבות פר יוהכ"פ. ופרש רב פפא (ותניא כוותיה)
 שהוצרך להלכות 'את, בדם, טבילה' [אבל לענין עיכוב הזאות – למדו מ'חוקה', או, לדעת ר' יהודה
 מ'זכלה מכפר את הקודש']. ולתנא דבי ר' ישמעאל למדו לכלל האמור בענין, כגון עיכוב הזאות – לפר
 יוהכ"פ. (או להקטרת יותרת ושתי כליות. ועתוס').
 רבי ישמעאל למד לפר יוהכ"פ מקל וחומר מפר העלם-דבר, ולא מיתור הכתוב.
 ג. משל למלך בשר ודם שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו. לכך קיצר בדברים בקרבן חטא הציבור,
 ולא פרט הקטרת יותרת ושתי כליות כי אם בפר כהן משיח.